

נר לשולחן שבת

פרשת וישלח

גליון מס' 303

לפי זה יובן הפלא ופלא, דהרי קריאת שמו של בנימין תעשה רק בזמן מילתו, ביום השמיני, ואילו קריאת שמות הבנות תהיה קודם, הרי שבזה הגלגל התהפך: יעקב נתן את שם הבת הראשונה, רחל היתה צריכה לקבוע את שמה של הבת השנייה ויעקב בברית המילה נתן את שמו של בנימין.

(נר לשולחן שבת" ועיין בזה אג"מ י"ד ח"ג צ"ז)

מקור המנהג שזכות קריאת שמו של הבן הראשון שייכת לאב כתבו הראשונים שהוא בפסוק "ותקרא את שמו שלה, והיה בכזיב בלדתה אותו". יהודה קרא לבן הראשון אונו - 'ויקרא', תמר קראה לבן השני ער - 'ותקרא'. לפי הסדר הזה היה יהודה צריך לקרוא לשלישי, אלא כיון שהיה בכזיב היא נתנה את השם. (בעלי התוס' ר"ק. רלב"ג. חזקוני) **הרמב"ן כתב** "שאין בפירוש זה טעם או ריח". אך יש שכתבו כי אינו חולק על עצם המנהג, אלא רק על הראיה מהפסוק. (ועי"ש במפרשים)

"ותקרא את שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין". (פ"ה י"ח)

א. יש להבין מה פשר "מחלוקת" יעקב ורחל בשמו של בנימין?
ב. ומדוע רק כאן מצינו שנחלקו איך לקרוא לו? ג. ואיך זה יתכן שלהבדיל מרחל, לאה היא המחליטה על שמות בניה?
נסה לבאר:

ישנם שלשה מנהגים בקריאת שמות לילדים: מנהג בני אשכנז: הבן הראשון שייך לאם, השני לאב, השלישי לאם וכן הלאה. מנהג ימי קדם ובני ספרד: הבן הראשון לאב והשני לאם. מנהג עדות המזרח: בן לאב ובת לאם. (אוצר הברית" ח"א עמ' של"ה)

לפי מנהגים אלו נבאר להפליא את טענות יעקב, רחל ולאה: כידוע עם השבטים נולדו תאומות. וכדברי המדרשים: 'כל השבטים נולדו זיווגים עמם'. ('פרקי דרבי אליעזר' פ"ג, תוס' ב"ב קנב.)

מחשבות לחשבון... שמינית שבשמינית!

ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית של גאוה. (סוטה ה.) הפסוק 'קטנת' הוא הפסוק השמיני בפרשה, שהיא הפרשה השמינית. להורות שעל אופן זה מותר להתגאות ולתלות בעצמו, שאת הטובות שקיבל, יעקב תלה בזכות עצמו, והגם שהיא גאוה, אך תכליתה היא ענווה, כי הרי מעתה יאמר נתקטנו זכויות, כי אכלתי אותם. (הגר"א)

הגאון רבי דב אליעזרוב היה מכנה את עצמו "יהודי פשוט מקטמון..." פעם בדין תורה, לאחר שפסק לטובת אחד הצדדים החציף המפסיד כנגדו. רבי דב שתק ולא הגיב מאומה. לאחר מכן שאלוהו: "רבינו, הרי לתלמיד חכם צריך שתהיה שמינית שבשמינית גאוה?"

בענוונותו העצומה השיב הרב אליעזרוב: "אני למדתי בתלמוד תורה "עץ חיים", שם לא לימדו אותנו חשבון ברמה גבוהה, מסובך עבורי לחשבן כמה זה שמינית שבשמינית, לפיכך אני מעדיף למחול לגמרי..." ("דרש יעקב")

פעם באו להתלונן לפני הגאון רבי איסר זלמן מלצר על תלמיד חכם אחד המתנהג בגאוה. השיב רבינו: "הוא לא למד תורת התשבורת..." ("בדרך עץ החיים")

יהודי שהוצרך לעבור ניתוח מסובך התלבט בין שני רופאים: האחד, בעל יכולת מקצועית מעולה, אך גאוותו נודפת למרחוק, בעוד שהשני נופל מהראשון מבחינה מקצועית אך נחשב לבעל מידות טובות.

כשהביאו את השאלה לפני הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן, הכריע שלא לקחת את הרופא שנחשב גדול, ונימק שעל בעל גאוה אמר הקב"ה "שאין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת", ואם כך ה' לא נמצא עם המנתח בעת הניתוח על מנת להעניק לו סייעתא דשמיא - שכה נחוצה הצלחת הניתוח. ("לענוד באמת")

ועתה נבוא חשבון: יעקב אומר על ראובן "בכורי אתה, כחי וראשית אוני" (פמ"ג ג) ביאר רש"י שראובן היה טיפה ראשונה של יעקב. וידוע המשל של רש"י בפרשת תולדות (פכ"ה כ"ו), לגבי יעקב ועשו, בו ביאר שיעקב הוא הבכור האמיתי, שדומה הדבר ל'שופרות', שהנוצר ראשון יוצא אחרון. (וכך היה עם רחל ולאה - מהרש"ם)

העולה מיסוד זה של רש"י, שראשית נולדה ללאה הבת התאומה, ורק אחר כך נולד ראובן. לאה נהגה כמנהג ימי קדם ובני ספרד, שהאב מחליט על השם הראשון, לפיכך יעקב קרא את שם הבת הנולדת ראשונה, ולאה את שם הבן ראובן.

וצריך לומר שכך ארע בכל הלידות הבאות, הבנות נולדו תחילה ואחריהן הבנים, וכך עולה שיעקב הוא שקורא את שמות הבנות, ולאה קוראת לבנים. ולכן אין אנו מוצאים שיעקב קורא את שמות בניו.

ואילו רחל נהגה כמנהג בני אשכנז, שהזכות לקריאת השם הראשון נתונה לאם, ולכן היא זו שקוראת ליוסף את שמו.

במדרש מובא כי יוסף לא נולדה עמו תאומה, וכדברי הפרקי דר"א 'יוסף לא נולד זיווגו עמו, שהיתה אסנת ראויה לו'. (פ"ה) עתה בלידה הבאה יהיה תורו של יעקב לקרוא שם. אך כאן קורה דבר, לראשונה יש "יכוח" על שם בין יעקב לרחל. ויש להבין מה טענתה של רחל, הרי עכשיו תורו של יעקב?

אלא יש לומר: עם בנימין נולדה תאומה יתירה. כלומר לרחל נולדה שלישייה, בת בן ובת. עולה שהבת הראשונה שייכת ליעקב, טענה רחל אם כך לפי הסדר שמו של הבן שייך לי.

אך יעקב החליט אחרת וקבע הבן שייך לי. ונסביר דרכו לפי דברי ה"אגרות משה" (נר"ד ח"ג ק"א) שפוסק כי כשנולדים תאומים סדר הזכות לקריאת שמותיהם אינה תלויה בסדר לידתם אלא בסדר קריאת שמם בפועל, דהיינו מי שימול ראשון הוא הקודם לקריאת השם, אע"פ שנולד אחרון, וכגון שהראשון חלה ונדחתה מילתו.

"וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים".

יעקב סידר אותם בחכמה בסדר הזה, כי ידע שכך ינצלו מעשו. וצריך עיון: הרי 'אין דוחים נפש מפני נפש?' תשובות לשאלה זו כתבו בן הרמב"ם, אלשיך, כת"ס, אנ"מ ועוד.

סיפר הרב מלוצק, הגאון רבי זלמן סורוצקין: "בימי מלחמת העולם השנייה המצב בארץ היה קשה. הממשלה הפולנית הגולה בלונדון שלחה תמיכות לנתינים פולנים שהיו בארצות העולם. התמיכה בסך חמישים לא"י הצילה רבים מרעב. הגאון רבי אלעזר מנחם שך היה גם בין מקבלי התמיכה.

כאשר הרורבות הכספיות של הממשלה הפולנית הצטמצמו. הודיעה הצירות הפולנית כי התמיכה תנתן רק למי שיש לו דרכון אמיתי, ולא כזה שהוצא בעת המלחמה ולא היה בו ממש. לרב שך היה דרכון כזה ותמיכתו עמדה להפסק. הלך למרן "חזון איש" ושאלו מה לעשות?

החזון איש הציע לו שיעמוד בתור מיד אחרי הרב מלוצק. הוא הניח שבמקרה שלא יתנו לו, אני כבר אדע מה לעשות. הרב שך בא לשאול ממני רשות לעמוד בתור אחרי. כמובן שהסכמתי.

סיפר הרב סורוצקין, כך עשינו. בהגיע תורי שאלה אותי הפקידה על ילדי ועל מקום המצאם.

השאלה עוררה בי את כל הכאב. בני בכורי רבי אלחנן נמק בכלא הרוסי. בתי, חתני ונכדי נשארו בגיטו לודז', ולא ידעתי מה גורלם. שני בנים היו בגלות יפן, ושניים התגלגלו בישיבות בארץ. כל מעיין הדמעות שלי פרץ לנוכח הפקידה. היא התרגשה ונזדעזעה כל כך עד שביקשה את סליחתי והתנצלה על השאלה.

בינתיים מרוב מבוכה, הפקידה כבר לא הקפידה יותר מדי עם הרב שך, והוא קיבל את התמיכה כמו תמיד..."

(מוסף זכרון "יחד נאמן" תשס"ג - את המעשה סיפר לרב ר' ישראל שפיגל)

השגחה פרטית

היה זה יום מר ונמנה, כ"ב אב, שנת תשס"ג, תור ארוך השתרך בתחנת קו 2 בכותל המערבי. הרה"ג מ"א עמד כבר על מדרגת האוטובוס, אשתו עמדה מאחוריו וניסתה גם היא לעלות, והנה יד נשלחה ממרומים ומשכה אותם. וזה סיפורו: "היתה זו אשה ירושלמית שפנתה לאשתי ואמרה: 'למה אתם נדחפים לעלות לאוטובוס צפוף, הרי עוד רגע יבוא עוד אוטובוס...' אשתי אמרה: 'את צודקת!' שמעתי את הדברים וירדתי, כך ניצלנו מהתופת!"

צהרי יום שישי, כ"ו אייר תשל"ח, הרה"ג מצ"ה ממתין בתחנה, ממחר לבשר למשפחתו על הולדת הבת בבית החולים הסמוך "שערי צדק". אוטובוס קו 12 מגיע לתחנה, כל הנוסעים עולים לבד ממנו, האוטובוס מלא, הנהג סוגר עליו את הדלת באומרו: 'אין מקום, תעלה לאוטובוס הבא'. דקות ספורות אחר כך מגיע אוטובוס, ברחוב הפסגה הוא רואה את האסון הנורא, האוטובוס התפוצץ, שישה קדושים עולים בסערה השמימה. ("נר לשולחן שבת")

"ענה אשר מצא את הימים במדבר - ימים אלו פרדים." (רשי"י פלוי"כ"ד)

ענה היה "ממציא הפרדים"

פרדה מפורסמת היתה פרדתו של דוד המלך. ערב שבת, אבישי התרחץ, ולפתע ראה שהמים נהפכו לדם, או יונה חובטת בחלוננו, הבין אבישי שדוד המלך בצער, רץ לביתו ולא מצא.

הלך לבית המדרש, לשאול את החכמים אם הוא יכול להשתמש בפרדתו של דוד המלך, שהרי "אין רוכבין על סוסו?"

השיבוהו שבשעת סכנה מותר, לקח את הפרדה של דוד המלך, זכה לקפיצת הדרך, והציל את דוד. (סנהדרין צה. ועיי"ש)

ללמדנו שמצוה גוררת מצוה, הואיל והיה אבישי עסוק במצוה, בכבוד השבת, זכה שתהיה מצות הצלת דוד על ידו. (שם)

נשאלה השאלה: מדוע אבישי בכלל הסתפק אם יכול להשתמש בפרדת דוד, הרי זה 'פיקוח נפש'?

"ערוך לנו" כתב: אמת הדבר שמפני מהירותו של הפרד הוצרך אבישי לפרד, אך תמוה, וכי לא היו לו פרדות אחרות שהוצרך לרכוב על פרדת המלך?! אלא אבישי צדיק היה, וסבר שאין משתמשין בכלאיים, ולא רצה לרכוב על שום פרד רק על אותו של דוד, שהיה בריה מששת ימי בראשית. (סנהדרין צה.)

הגאון רבי משה פיינשטיין מיישב שאבישי ידע שהדבר מותר, רק מאחר שהבין שהצלת דוד תתכן רק על ידי נס, הסתפק שלכאורה לא שייך שיהיה נס על ידי מעשה איסור. והסתפק בשאלתו אם מה שהותר לצורך 'פיקוח נפש' הוא בגדר 'הותרה' או 'דחוויה', ופשטו לו חכמים "שפיר דמי", כלומר "הותרה".

לראשונים שסבורים שהיתר פיקוח נפש הוא 'דחוויה', יש לומר כי פה שונה, דאינו מעשה איסור, כיוון שנעשה להצלתו, אין זה בזיון למלך, דלבסוף ידעו על מעשה ההצלה.

(שו"ת "אגרות משה" ח"מ ח"ג)

הגאון רבי חיים קניבסקי כתב: אבישי הסתפק כיון שלא היה ודאי לו שיציל את דוד, שהרי לא ידע היכן דוד, ודבר שבנס לא דוחה.

(משנת פיקר"ני)

ה"בן יהודע" מיישב: אבישי לקח דווקא את פרדת דוד ולא סוס מהיר שבוודאי ירוץ מהר יותר מהפרדה, שהרי ידע שדוד במקום סכנה ואם יבוא לחפש אחריו לא ידע להיכן ללכת דרום, צפון, מערב או מזרח ועד שימצאנו, דוד ייהרג חלילה.

לכך התחכם אבישי ולקח את הפרדה המיוחדת לדוד, ששורה עליה רוח קדושה מקדושתו של דוד, וכמו שרבי פנחס בן יאיר סמך על חמורו שיוליך אותו אל רשב"י "כי כל דבר גשמי שיהיה תשמיש לדבר קדוש מוכרח שיקנה חלק קדושה!"

וכאבן שהיה יושב עליה רבי אליעזר בן הורקנוס, שדומה לסיני, ומשענתו של אלישע הנביא אשר יכלה להחיות מתים.

והפרדה תראה מעצמה לאיזה צד לרדוף, וכך הגיע אבישי תיכף ומיד למקום בו היה דוד.

לפי דבריו של הבן יהודע נבין נפלא את תחילת הפרשה: "ויקח... מנחה לעשר" - 'לקחם בדברים', כמו שהיה אצל אליהו בכרמל, גם כאן לא רצו בהמות יעקב לעבור לרשות עשו, עד שפייסם, ולקח רק בעלי מומין, שלא יקריבם עשו לעבודה זרה והבהמות השלמות היו בורחות. וכדברי "בעל הטורים", שבפסוק ט"ו, במנחה לעשו נגמרות התיבות באות מ', ללמדנו שהיו בעלי מומין.

ולכן: ענה שממזר היה הביא פסול לעולם, את הפרדות. (פסחים נד.) ואילו יעקב שהיה צדיק, לא רצו בהמותיו ללכת לעשו. וזה ההבדל בין יעקב לענה, ענה פסול ובהמותיו פסולות, הוא טמא ומטמא, ואילו יעקב הוא טהור ובהמותיו טהורות. ("נר")

3/3 י"ג

"יעבר נא אדוני לפני עבדו, ואני אתנהלה לאיטי." (פל"ב י"ד)

סיפר מרן הרב מפוניבז': יום אחד נסעתי ברכבת התחתית בעיר ניו יורק, לפתע הקיפה אותי חבורת פרחים כושים, שהכרת פניהם הראתה שהם מתכננים לתקוף ולשדוד אותי. טבעת העבריינים התהדקה סביבי ולא ידעתי מה לעשות.

פתאום צץ רעיון במוחי, שלפתי מן הכיס פיסת נייר ועליה רשומה כתובת בקרבת מקום, שאלתי אותם אולי הם יודעים היכן עלי לרדת. "כמובן", צהלו "עליך לרדת בתחנה הקרובה, גם אנחנו הולכים בכיוון ההוא..."

עדיף היה להם לשדוד אותי ברחוב חשוך מאשר ברכבת הציבורית.

והנה נעצר הקרון, כולנו נעמדנו ממקומות הישיבה שלנו. נתתי להם את הכבוד לרדת ראשונים לפני, התמהמתי מעט, ואז נסגרו הדלתות האוטומטיות, ואני נשארתי ברכבת, פטור לגמרי מעונשם של אלו..."

"ושמא הנכם סבורים שזו המצאה שלי", הפטיר הרב מפוניבז' בחיך, "את התחבולה הזאת למדתי מיעקב אבינו. כאשר עשו הציע לו 'נסעה ונלכה', השיבו יעקב "יעבור נא אדוני לפני עבדו, ואני אתנהלה לאיטי..."

(הרב מפוניבז')